

Toužim okresním městem

Toužim v době první Československé republiky byla malým, po stránce politické a správního členění nevýznamným venkovským městečkem, přibližně s dvěma tisíci obyvateli. Patřila do politického okresu Teplá, soudním okresem patřila do Bečova nad Teplou. Toto správní členění platilo až do konce roku 1948.

V roce 1949 bylo zavedeno krajské zřízení. Toužim byla začleněna do Karlovarského kraje. Ještě významnější bylo pro Toužim rozhodnutí, kterým se zrušil okres Teplá a Žlutice a byl vytvořen okres Toužim. Toužim se tak stala okresním městem. V lednu 1949 byly zrušeny i bývalé soudní okresy a územní působnost soudů se stala totožná s hranicemi politických okresů. Toužim se tak stala sídlem politických, správních i soudních orgánů. Ve městě vznikly i další okresní orgány a úřady, okresní vojenská správa, okresní akční výbor Národní fronty, okresní výbor KSČ a ještě jiné okresní orgány a složky Jejich sídla byla v různých budovách ve městě, okresní národní výbor měl své hlavní sídlo v budově zámku. Po několika letech si ONV postavil novou budovu, nastěhoval se do ní v roce 1958.

Toužim se stala střediskem politického i kulturního okresního ruchu. I když Toužim byla okresním městem pouze jedenáct let, uvedená doba městu značně prospěla. V roce 1960 byla opět provedena celostátní územní organizace. S platností od 30. června 1960 bylo zrušeno krajské zřízení z roku 1949. Bývalé kraje Karlovarský a Plzeňský vytvořily společně Západočeský kraj s krajským městem Plzní. Byl zřízen okres Karlovy Vary sloučením okresů Karlovy Vary a Toužim. Okres Toužim zanikl.

Rozvoj průmyslu a zemědělství

Další osidlování Toužimi a její rozvoj je spojen s průmyslovou výstavbou. Bylo o ní rozhodnuto ještě za trvání toužimského okresu. Toužimsko na počátku šedesátých let patřilo hustotou zalidnění - dvacetí šesti obyvateli na jeden čtverečný kilometr - mezi nejméně zalidněné oblasti v republice. Mladí lidé z Toužimska odcházeli, neboť zde nenašli práci ani možnost bydlení. Zprůmyslnění města a tím celé toužimské oblasti bylo jediným možným prostředkem, jak omezit odchod mladých lidí a naopak z vnitrozemí získat nové lidi - odborníky do vznikajícího rozvoje průmyslu.

V šedesátých letech byla v Toužimi postavena nová moderní továrna OZAP ve které se vyrábí zařízení do obchodů a obchodních domů. Provizorní provoz závod zahájil 1. července 1960 v pronajaté kombajnové hale STS s třiceti pěti zaměstnanci. Mnozí z prvních zaměstnanců se v té době poprvé v životě blíže seznamovali se stroji, které vyměnili za kancelářské stoly, protože to byli většinou pracovníci zrušeného ONV. Učili se v závodní škole práce. Spolu s dalšími řemeslníky, které závod postupně získával, zahájili v prvním čtvrtletí roku 1961 vlastní výrobu.

V prosinci 1961 byla zahájena výstavba nového závodu, pracovat se v něm začalo v červnu 1965. Město získalo moderní průmyslový závod a zaměstnanci pěkné pracovní prostředí, ve kterém pracuje přes 300 zaměstnanců. Zvýšila se tím i zaměstnanost žen ve městě i v okolních obcích.

Značný rozvoj zastihl i strojní traktorovou stanici Toužim, která se do nově postavených opravárenských hal nastěhovala v roce 1956. Postupně v šedesátých letech rozšiřovala činnost a to nejenom výstavbou další velké opravárenské haly, ale vybavovala se i moderní technikou. STS v té době vlastnila i několik zemědělských letadel, takzvaných čmeláků, se kterými chemickými prostředky a umělými hnojivy ošetřovala zemědělcům pole. Přímo v Toužimi zaměstnávala STS 250 až 300 pracovníků.

Zmodernizoval se a rozšířil i provoz pily, která byla součástí státního podniku Dřevařské závody Mariánské lázně. V Toužimi se postavila nová hala - pilnice, zmodernizovala se a postavila další zařízení v celém provozu závodu. Počet pracovníků se zvýšil na sto lidí.

Významným závodem pro město byla po celou dobu Triola, kde již v roce 1968 pracovalo téměř dvě stě žen. Závod vznikl po zrušení obuvnické továrny, po které také převzal výrobní halu. Zpočátku se v závodě šilo kojenecké prádlo. Později se výroba specializovala na elastické prádlo, jako jsou podvazkové pasy návleky a podprsenky. Koncem osmdesátých let se začal závod přestavovat a modernizovat, postavila se i další výrobní hala.

Postupně se měnila i zemědělská výroba. V roce 1949 se toužimští zemědělci sdružili do JZD. V roce 1964 vznikl v Toužimi státní statek, který převzal jak pole od místního JZD, tak i pole státní (z dřívějšího statku, který byl až do roku 1945 součástí zámku a tím i bečovského panství) a postupně dále zvětšoval výměru obhospodařovaných polí o půdu ze špatné hospodařících JZD. V roce 1968 již hospodařil na 5.490 ha zemědělské půdy a zaměstnával 560 zaměstnanců. V Toužimi byl postaven velký kravín a byly zde vybudovány opravárenské dílny, sušička obilí, sila a bramborárna.

Rozvoj uvedených, pro město rozhodujících závodů, poskytl nejenom nové pracovní příležitosti, ale došlo i k určité stabilizaci lidí ve městě a zejména dal podnět k další výstavbě bytů, škol, k rozšíření obchodní sítě, k rozvoji zdravotnictví a služeb.

Bytová výstavba v 60. až 80. letech

V roce 1965 bylo postaveno 40 bytových jednotek ve čtyřech panelových domech v prostoru mezi Tepelskou a Plzeňskou ulicí. Za tím účelem bylo zde zbouráno i několik bývalých zemědělských usedlostí.

V témž roce se začalo budovat i nové sídliště v severní části města. Již dříve byl v těchto místech zrušen hřbitov, zbourán kostel, několik stodol, bývalá továrna na obuv. V těchto místech zanikla i Židovská čtvrť a část Předměstí s některými historickými a stavebními památkami. Domky již byly ale většinou značně staré, sešlé, dobře neudržované a to již z doby před rokem 1945. Na tomto sídlišti bylo postaveno celkem 407 bytů, z toho byla přibližně jedna desetina bytů státních, ostatní byly postaveny většinou ve stabilizační družstevní výstavbě.

Výstavba bytů v Toužimi byla dokončena v letech 1988 až 1989 výstavbou sídliště Na zámecké, kde je celkem 171 bytů, z toho je 48 obecních a 123 družstevních.

Již před tím Na hájence, v sídlišti v jižní části města, postavily lesní závody z Teplé a z Plzně v letech 1972 až 1978 40 bytů původně určených pro pracovníky lesů. 45 bytů bylo v šedesátých letech postaveno i v Kosmové, v obci přičleněné k Toužimi. Postaveny byly především pro pracovníky v zemědělství.

Shrneme-li celkový počet bytů postavených v Toužimi od roku 1949 až do roku 1989, včetně rodinných domků postavených státním statkem a STS, přiblížíme se k číslu 900. Počet individuálně postavených rodinných domků jednotlivci je v Toužimi nepatrný nedosahuje ani čísla 20. Soukromě si v té době lidé spíše stavěli objekty pro rekreaci. Chalupu či chatu vlastnilo 23 toužimských rodin (podle sčítání lidu, bytů a domů z roku 1990).

Výstavbou uvedených bytů byla až do roku 1989 zajištěna celková potřeba bytů v Toužimi.

Obchod a zásobování města

V roce 1945 převzali čeští obchodníci obchody od německých předchůdců. Zprvu se stali jejich "národními správci," po jejich zakoupení vlastníky. Až do roku 1953 v obchodech sami hospodařili a starali se i o přísun zboží do prodejen. Uplatňovaný lístkový systém v zásobování nedával v té době obchodníkům velkou možnost rozvoje a seberealizace.

V roce 1953 se utvořilo v Toužimi Spotřební družstvo Jednota s působností pro celý okres. Sídlo a ředitelství SD Jednoty v Toužimi zůstalo i po zrušení toužimského okresu. Družstvo v rámci socializace převzalo do vlastnictví všechny obchody a hostince v celém městě. Další rozvoj zásobování či omezování obchodů a pohostinství ve městě byl spjat s tímto družstvem.

Ve všech obchodech a pohostinských provozovnách v Toužimi družstvo provedlo stavební úpravy a podle možností prodejní či provozní prostory i sklady rozšířilo. Městský národní výbor postavil nové prodejny v Plzeňské ulici (proti dnes odbočující silnici na Teplou). Družstvo je po jejich dokončení převzalo a provozovalo v nich obchodní činnost. Z jedné prodejny si udělalo sklady. SD Jednota si v Toužimi sama postavila hotel Prahu, vybudovala si nové velkoobchodní sklady a adaptovala výrobu lahůdek, kterou později přeměnila na výrobu masných výrobků.

Přibývající počet obyvatel ve městě a nutnost zlepšení kulturnosti prodeje přimělo SD Jednotu k výstavbě nového obchodního domu Střela. Předán do užívání byl v květnu 1976. Prodejní prostory se tím v Toužimi dostatečně rozšířily, zmodernizovaly se. Zlepšila se kulturnost i úroveň prodeje. Se zásobováním, zejména zeleninou, ovocem, ale i některým dalším zbožím, vždy spokojenost lidí zcela nebyla. SD Jednota mělo ve městě v obchodě a v pohostinství až do roku 1989 monopol, chyběla konkurence. Lidé museli nakupovat zboží, které jim bylo prodejny nabízeno.

Toužimské zdravotnictví

Toužimské zdravotnictví za uplynulá léta stoupl rozsahem poskytovaných služeb a značně zkvalitnilo. Původně z jednoho obvodního lékaře v Toužimi se rozrostlo v celou polikliniku s řadou odborných lékařských služeb. V roce 1955 byla v Toužimi vybudována porodnice. Po několika letech však byla zrušena. Za dobu jejího trvání se v ní narodilo 2.200 dětí.

Narůstající počet obyvatel a tím i stále se zvětšující počet lidí navštěvujících lékaře, přiměl vedení polikliniky k vytvoření dvou obvodů praktických lékařů. Na poliklinice trvale začali sloužit dětský lékař chirurg, internista, gynekolog. Další odborní lékaři na polikliniku pravidelně v určený čas začali dojíždět. Ve městě pracují i tři zubní lékaři včetně zubní laboratoře. Na poliklinice je i

dostatek obětavých zdravotních sester. Významné a pro nemocné výhodné je rehabilitační oddělení, které bylo ve městě utvořeno péčí STS a je využíváno pacienty z celého obvodu polikliniky. Pro Toužim i celé okolí je významná stálá pohotovostní lékařská služba a v případě potřeby i rychlý odvoz sanitními vozy.

Školství

České školství v Toužimi se začalo vytvářet a budovat až po druhé světové válce. V době první republiky byla pro české děti pouze jedna třída v Pivovarské ulici. V nově postavené školní budově (dnešní škole zemědělského učiliště) se učily jen německé děti.

Po druhé světové válce bylo v Toužimi a v okolí hodně dětí neboť přicházející dosídlenci byli celkem mladí. Stávající, bývalá německá školní budova, která po válce začala sloužit českým dětem, prostorově brzy nestačila ani základní škole. Některé učebny, školní družina a školní jídelna byly mimo školu, nejdříve ve Farní ulici, později v bývalých kasárnách. U stávající školy byl koncem padesátých let postaven svépomocí dřevěný pavilón pro čtyři třídy. Vyučovalo se i v bývalém mlýně. Ještě za toužimského okresu byla zahájena výstavba nové pavilónové školní budovy, dostavěna byla až v roce 1964. Je dostatečně prostorná, umístili se v ní všichni žáci základní školy včetně studentů bývalé SVVŠ. Součástí školy je i velká tělocvična a školní jídelna.

Koncem padesátých let a v začátku šedesátých let byla v Toužimi i střední všeobecně vzdělávací škola (dnes gymnázium). Několik ročníků absolventů této školy v Toužimi maturovalo. Po čase byla tato škola v Toužimi zrušena a studenti přešli do stejné školy v Karlových Varech.

Mateřská škola byla zprvu zřízena s původní mateřské školy německé, byla v budově dnešní základní umělecké školy. S příchodem nových občanů do města ani ona prostorově nestačila zájmu dětí. Na sídlišti, současně s výstavbou bytů a s rozvíjející se průmyslovou výstavbou, byla v šedesátých letech postavena velká pavilónová mateřská škola včetně pavilónů pro dětské jesle. V šedesátých letech byla v Toužimi zřízena i zvláštní škola.

Po zrušení toužimského okresu a po výstavbě nové školní budovy pro základní školu byla v budově bývalé německé školy zřízena škola zemědělská, v budově postavené pro ONV má tato škola internát. Zemědělská škola vychovala již řadu odborníků pro zemědělství. Má moderně zařízené dílny, které slouží v rámci výuky učňů i veřejnosti, zejména v opravě aut.

Školní budovy nově postavené v mateřské i základní škole mají rovné střechy, které v podmínkách Toužimi nevyhovují, udržují se se značnými náklady a velmi obtížně.

Řemeslnické služby

V roce 1945 začali řemeslníci a živnostníci pracovat v dílnách a provozovnách, které převzali od odcházejících německých občanů. Po pěti letech museli své soukromé živnosti zrušit a sdružit se do společného podniku služeb. Ten se postupně různě přeměňoval, až z něj vznikl Oblastní podnik služeb se sídlem v Toužimi. Svá střediska služeb měl i v Teplé, Žluticích a v Bochově. Koncem osmdesátých let některá jeho střediska začala prodělavat a podnik sám požádal o svoji likvidaci. Bylo štěstí, že do doby rozpadu podniku přišla listopadová revoluce a řemeslníci se začali rychle privatizovat a začali zajišťovat služby pro obyvatele jako soukromí podnikatelé.

Autobusové nádraží

Důležitá pro život města a okolní obce je doprava. Významná je pro nás především doprava autobusová, je rychlejší než vlak a zajišťuje dopravu do všech obcí. Pro její uskutečňování pomohlo vybudování autobusového nádraží, neboť ČSAD odmítalo zajíždět do města na náměstí.

Autobusové nádraží je v příhodném místě pro spoje jezdící na linkách Plzeň - Karlovy Vary nebo Plzeň - Sokolov. Je dostatečně velké a moderně provedené, zajišťuje bezpečnost nastupujících i vystupujících lidí. V postaveném přízemním domku na západním okraji autobusového nádraží je sociální zařízení, čekárna, prodejna občerstvení a místnost pro odpočinek řidičů.